

вирішення логічних завдань.

Вивчення логіки сприяє формуванню навичок правильного мислення. Саме тому ця дисципліна абсолютно необхідна сучасному працівнику будь-якої спеціальності [3, с. 23].

Вивчення логіки відкриває можливість надійно контролювати мислення з боку його форми, структури, будови, перевіряти його правильність, попереджати логічні помилки або виявляти та виправляти їх. У цьому відношенні вона схожа на граматику, освоєння якої дозволяє проводити лінгвістичний аналіз писемного або усного мовлення, попереджати граматичні помилки або швидко знаходити їх і виправляти.

Значення логіки обумовлено тим, що логічні помилки допускаються дуже часто – набагато частіше, ніж думають деякі, і усім людям потрібно і важливо опанувати логіку, щоб не припускатися помилок у своїх судженнях, а при виникненні – вміти їх усувати.

Список використаних джерел

1. Бандурка О. М., Тягло О. В. Юридична логіка : підруч. Харків : Золота миля, 2017. 216 с.
2. Юридична логіка : підруч. ; за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 248 с.
3. Гудзенко-Александрук О. Г., Поляков В. Г. Логіка : програма нормативної навч. дисципліни підготовки бакалаврів спец. 251 Державна безпека освітньої програми (спеціалізації) «Державна безпека». Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2019. 33 с.

Сергій ШЕВЦОВ

професор кафедри філософії
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара,
доктор філософських наук, професор

ТАНАТОЦЕНТРИЧНІСТЬ «РУСЬКОГО МИРУ»: ОПТИКА ХАННИ АРЕНДТ

Агресія росії щодо України має багатоскладний характер: тут і російська культура, особливо література й філософія, з тематикою богошукання, євразійства, месіанських ідей величі росії (москва як третій Рим) та російського народу як такого, що знаходиться під особливим заступництвом Бога; тут і потужний блок системи масової пропаганди, що використовує всі сучасні технології для обробки свідомості пересічного російського громадянина; тут і середньостатистичний обиватель сучасної росії з його не лише докритичним (у кантівському сенсі), а й навіть глибоко міфологічним мисленням, що має, скажімо так, багатовікові коріння й певні

забобони, що сьогодні набули нової артикуляції (Захід як виплодок пекла, що постійно намагається знищити росію); тут і державно-чиновницький апарат із силовим блоком, що свідомо й несвідомо продовжує проводити політику континентальної імперії, що змінює назви (російська імперія, Радянський Союз, російська федерація), але не змінює експансивний характер власної влади.

Пропонуємо зосередитися на танатоцентричності або принциповій спрямованості до смерті «руського миру». Як оптику – обрати певні параметри на підставі ідей Х. Арендт, однієї із засновниць теорії тоталітаризму [1, с. 511], а саме: 1) імперіалізм; 2) ресентимент; 3) феномен маси; 4) ідеологію; 5) масову пропаганду; 6) практику тоталітарних режимів. У зв'язку з цим слід зробити одне зауваження. На нашу думку, режим, що встановився у росії з приходом до влади путіна, починаючи з 2000 р., має авторитарний характер, але саме через віроломне вторгнення в Україну 24 лютого 2022 р. він поступово набуває рис тоталітарності. Чому так? Тому, що, на відміну від тиранії, деспотії, диктатури, де можна знайти певні людські мотиви, як-от: егоїзм, жага наживи, слави, влади тощо, – тоталітарний режим має певну ірраціональність, непередбаченість, і в цьому полягає принципова небезпека такої форми влади. Наведемо лише один невеличкий приклад. росія категорично була проти вступу України в НАТО, мотивуючи тим, що ракети блоку будуть розташовані на відстані 450 км від москви. Агресивні дії росії щодо України прискорили вступ у НАТО Фінляндії та Швеції. Через це спільний кордон Росії та НАТО збільшується з 1215 до 2600 км, а ракети можуть бути розташовані на відстані 150 км від Санкт-Петербурга.

Отже, першою підвалиною танатоцентричності «руського миру» є імперіалізм як колоніальна експансія, котра визначає: 1) певний характер мислення – загарбницький, спрямований на силове підкорення сусідніх територій; 2) певний тип людини – чиновник, який уявляє себе як носія вищої ідеї, має через це право стверджувати новий світовий порядок і керує, спираючись не на юридичні норми, а на власноруч видані декрети; 3) певну політичну силу, що не допускає будь-якої іншої точки зору, веде різноманітну боротьбу з інакомисленням, а якщо і дозволяє існування інших політичних партій, то лише таких, котрі може контролювати.

Друга підвалина танатоцентричності «руського миру» – ресентимент – французьке поняття, що означає озлоблення, злопам'ятність, обурення, почуття ворожості до того, хто вважається причиною невдач або ворогом. Інакше кажучи, це неповноцінність, що піднесена до системи моралі. Для сучасної росії це – США, НАТО, постмодерністська версія демократичних свобод. Але не тільки. Культуролог М. Ямпольський називає сучасну росію «країною, де переміг ресентимент», оскільки всі в країні від путіна, до звичайного стрілочника, є носіями цього озлоблення, і якщо для президента це пов'язане з невизнанням росії як важливого гравця на світовій арені, то для

рядового обивателя – з безпорадністю перед поліцією, чиновниками, суддями та бандитами, і так склалося, що ці два ресентименти резонують між собою.

Третя підвалина танатоцентричності «руського миру» – маса як новий суб'єкт історії, що вперше зафіксував Х. Ортега-і-Гассет у праці «Бунт мас» [3, с. 362]. Маса виникає після Першої світової війни і відрізняється від натовпу. Якщо натовп – це озлоблені, скривджені, роздратовані індивіди, які позбавлені соціальних зв'язків і не здатні до регулярного спілкування, то маса – результат тотальної дезінтеграції, відсутності спільних інтересів, принципової нездатності до об'єднання, байдужості до аргументації, несприйняття диференціації та багатопартійності і розуміння лише однієї мови – мови сили та того, хто цю мову сили собою уособлює – вождя. Вождь дає масі відчуття сили та своєї значущості, і через нього маса відчуває себе стихією, що чинить історію, змінює світ. Російська маса виникає після розпаду Радянського Союзу, котрий путін назвав геополітичною катастрофою, і сучасна агресія проти України розглядається як збирання споконвічних російських земель, що і стало підґрунтям такого ступеня підтримки цих загарбницьких дій серед російських обивателів.

А звідси – четверта підвалина танатоцентричності «руського миру» – ідеологія. З одного боку, сучасна росія офіційно не має ідеології, але фактично це зовсім не так. Тут спостерігається те, що можна назвати інструменталізацією культури як застосування її певних надбань у цілях, корисних для існуючого режиму. Як вбачається, саме неоєвразійство на чолі з О. Дугіним є доктриною, що виражає певні ідеологічні параметри путінської росії. Це месіанська ідеологія. У документальній кінострічці «Світопорядок 2018» путін стверджує, що росія має ті незаперечні переваги над іншими країнами, тому що вона безпосередньо керується Богом. Експліцитна спрямованість цієї неоєвразійської ідеології – боротьба із суспільством споживання як певною антисистемою, де єдина історична місія російського народу – парадоксальний синтез консерватизму та революційності або радикальності.

П'ята підвалина танатоцентричності «руського миру» – масова пропаганда, котра має вирішальне значення, оскільки саме вона формує особливий тип свідомості, позбавлений необхідності самостійно й критично мислити. У сучасній росії спостерігається інформаційна диктатура або спін-диктатура (термін С. Гурієва та Д. Трейсмана [2, с. 354]). Інакше кажучи, це диктатура обману й страху водночас: експліцитно цензура заборонена (Конституція росії, ст. 29, ч. 5), а імпліцитно вона присутня у вигляді стоп-листів на телебаченні, радіо, заборони називати спецоперацію війною з Україною тощо. І тут працює потужна плеяда пропагандистів, таких як В. Соловійов, Д. Кисельов, О. Скабеєва тощо.

Нарешті, шоста підвалина танатоцентричності «руського миру» – практика тоталітарного режиму. Відомо, що тоталітаризм розподіляє людей на три категорії: перша – свідомо діючий авангард із надлюдськими

повноваженнями; друга – матеріал, що підлягає переробці в однорідну масу, котра виконує власне призначення; третя – ті, хто повинні бути ліквідовані через власну невідповідність певним нормам. Україна та її громадяни є саме такими для путінського режиму, а звідси на словах – демілітаризація, денацифікація (украї – недонація, недолюди), а у справах – Маріуполь, Северодонецьк, Попасна, Рубіжне, Волноваха, Вугледар, Мар'їнка, Лиман, Соледар, Буча, Харків тощо. Найбільш яскравим проявом практики тоталітаризму є, безумовно, концтабори. Їх поки ще немає, але симптоматичними є заклики деяких російських пропагандистів до подібних речей (наприклад, журналіст «Комсомольської правди» С. Мардан пропонував організувати концтабір у Запоріжжі).

Безумовно, тоталітарність, якої, на нашу думку, набуває путінський режим, відрізняється від тоталітарних систем ХХ ст. через ускладнення сучасного світу, через, так би мовити, більш «тонку гру», що розгортається на наших очах між Заходом та Сходом. Ми бачимо, як можуть не діяти офіційно визнані міжнародні документи (Будапештський меморандум), як можуть не працювати ефективно певні класичні інституції (ООН), як країна-агресор може головувати у Радбезі ООН, як те, що відбувається в Україні, не всіма визнається як війна, яким є багаторівневий характер стосунків між російською та західною елітою. У цьому контексті варто артикулювати саме аспекти танатоцентричності «руського миру».

По-перше, деперсоналізованість – для «руського миру» людина не є самоцінністю, вона – лише «гвинтик» здійснення загального механізму позаісторичного, надособистісного закону. По-друге, редукціонізм як спрощене бачення світу без складнощів, напівтонів, можливості виходу на інші обрії. По-третє, нездоланна архаїчність: постійне звернення до минулого в різноманітних аспектах, у тому числі у дискурсі щодо України (бандерівці, нацисти, фашисти). По-четверте, принципова подвійність: з одного боку, російська еліта, що постійно намагається стати частиною західного світу, а з іншого – звичайний народ, якого, як і раніше, методично привчають ненавидити все інше. По-п'яте, нездоланний ресентимент: завжди є той – інший, хто винен у бідах. Нарешті, по-шосте, принципова зачарованість смертю. О. Дугін – адепт філософії небуття – мріяв підірвати земну кулю, оскільки небуття, на його думку, краще, ніж буття. Путін казав, що якщо хтось спробує знищити Росію (країну з найбільшим ядерним запасом), то такий світ не має права на існування. Те, що росія коїть в Україні з 2014 р., філософ М. Епштейн назвав онтоцидом – знищенням буття як такого: людей, життєвого середовища, природи.

Список використаних джерел

1. Арентс Х. Джерела тоталітаризму. Київ : Дух і Літера. 2005. 572 с.
2. Гурієв С. Трейсман Д. Спін-диктатори. Як змінюються обличчя тиранії в ХХІ столітті. Київ : BookChef, 2023. 432 с.
3. Ортега-і-Гассет Х. Бунт мас. Нью Йорк : ООЧСУ. 1965. 158 с.